

N:o 48.

Af herrar **Berggren** och **Erikson** i Öfra Odensvi, om ändrad lydelse af 15 § förordningen angående försäljning af brännvin.

När på sin tid bolagssystemet i vårt land började tillämpas vid spirituosa försäljning, skedde det i rent filantropiskt syfte. Det gällde att råda bot på de sedlighet och välstånd bland den arbetande klassen undergrävande missförhållanden, som blifvit en följd däraf, att krogrörelsen omhänderhades af personer, som bedrefvo den uteslutande från synpunkten af enskild vinning. De första bolagen, t. ex. det i Falun 1850 bildade, inskränkte sig därför att tillhandahålla egentligt brännvin. Andra spirituösa drycker af hvad namn de vara månne fingo icke finnas på krogarna. Själfva affärsverksamheten blef härigenom den enklaste; det var lätt att kontrollera, hvilken kvantitet som inköptes, och att inköpen skedde till normalt pris, liksom det icke var förenadt med några svårigheter att, då försäljningspriset blifvit bestämdt, uträkna den vinst på rörelsen, de olika fast aflönade krogföreståndarne hade att redovisa. Hela saken betraktades dessutom som en allmän samhällsangelägenhet. Med synnerlig klarhet framträder detta likaledes just i fråga om det nämnda Falubolaget, angående hvilket på sammanträde inför magistraten beslöts, att det borde utgöras af tjugu medlemmar: »5 ståndspersoner, 5 bergsmän, 5 handlande och 5 handverkare». Vinsten skulle anslås till någon för staden nyttig eller välgörande inrättning.

Som bekant, har bolagssystemet sedermera utvecklats sig i en delvis helt annan riktning. Småningom utsträckte sig bolagens verksamhet att omfatta icke blott utskänkning, utan ock utminuterung. Den begränsade sig icke till detaljhandel med egentligt brännvin, utan började jämväl handel med öfriga slag af spirituosa. Vinsten utöfver skälig ränta å det i rörelsen använda kapitalet tillförsäkrades väl fortfarande det allmänna, men kom att inflyta som en normal intäkt i de kommunala kassorna och att användas för ändamål, för hvilka kostnaderna i annat fall skolats bestridas med skattemedel. Härigenom blef det ett *fiskalt intresse* att uppdrifva vinsten på spirituosaomsättningen till största möjliga belopp. Så uppstod en sträfvan att under bolagen lägga all spirituosahandel i riket. Praktiskt sedt, har denna sträfvan förverkligats genom 1905 års lagstiftning, som utsträckte bolagssystemets tillämpningsområde äfven till landsbygden. Enskild konkurrens på detta område är numera i stort sedt upphäfd med undantag blott för finare spirituosa. Utan att det rätt uppmärksammas, har sålunda här i landet uppvuxit ett *brännvinsmonopol*, men icke ett statens såsom i Ryssland, utan förvaltadt af ett antal enskilda bolag, låt vara under viss af lagstiftningen anordnad offentlig kontroll. Genom en af de flesta utskänkningsbolag biträdd sammanslutning och en af denna utsedd »förtroendenämnd» har detta brännvinsmonopol äfven förskaffat sig ett centralorgan i stånd att bestämma spirituosapriserna för hela riket, oberoende af vanliga prisbildande faktorer. Medan priset på egentligt brännvin och öfrig spirituosa tidigare under inflytande af konkurrens från enskilda innehafvare af försäljningsrättigheter hufvudsakligen reglerats af allmänna marknadsförhållanden i förbindelse med statens skatte- och tullagstiftning, visar det sig nu, att enskilda bolagsstyrelser varit i stånd att genomföra en prissättning, som försäljningsåret 1906—1907 kunnat medföra en nettovinst pr försald liter spirituosa, som betydligt öfverstiger hvad staten i skatteväg ansett sig böra uttaga af dessa drycker vid tillverkning af brännvin.

Det lär med skäl kunna ifrågasättas, om det med det allmännas intresse är förenligt, att en beskattningsrätt — ty såsom något annat lär denna monopolprissättning icke kunna karakteriseras — af detta omfång allt framgent kvarstannar i händerna på de dock till sin natur fullkomligt enskilda sammanslutningar, utskänkningsbolagen utgöra, utan i stort sedt någon som helst kontroll från det offentliga sida, med sättet hvarpå den utöfvas. Såsom någon sådan kontroll lär väl nämligen knappast kunna anses de revisioner, i hvilka representanter för k. bhde, landstingen och hushållningssällskapen deltaga. Det torde nämligen vara utan exempel, att vid desamma någon pröfning förekommer angående det sätt,

hvarpå prissättningen sker. Medan det svenska folkets beskattningsrätt i öfrigt är omgärdad med de starkaste garantier, finnes sålunda på denna punkt en lucka, värd så mycket större uppmärksamhet från statsmakternas sida som det numera bland nykterhetsintresserade icke torde råda mer än en mening därom, att blotta prisstegringar på spirituosa ingalunda alltid såsom sådana äro ägnade att tjäna nykterhetssträfvandena, medan å andra sidan en betänkelig fara för dessa sträfvandens framgång är förbunden med att det allmänna finansiella intresset i ännu högre grad än hittills sammankedjas med rusdryckshandteringens fortvaro och vidare utveckling.

Att gripa sig an med ett försök till lösning af det problem i hela dess vidd, som sålunda uppställer sig lär emellertid öfverstiga krafterna för det enskilda initiativet. Men äfven andra följder af bolagssystemets utveckling till brännvinsmonopol hafva gifvit sig till känna af den art, att redan i motionsväg något synes böra åtgöras för att råda bot å af dem följande missförhållanden.

I samma mån nämligen som brännvinsbolagen under sig lagt allt flera och flera rörelsegrenar, ha de allt mer och mer urartat, och svårigheterna att med deras förvaltning föra en verksam kontroll ha blifvit större och större. Inköpen af egentligt brännvin vore sålunda lätta att kontrollera. Det gäller i fråga om dem samma kvalitet, anbud kunna inhämtas under allmän och offentlig täflan, och det är lätt att beräkna den under försäljningsåret försålda kvantiteten med å densamma erhållna vinsten genom att från det inköpta litertalet med tillägg af det vid årets början befintliga lager draga den lagerkvantitet, som finnes kvar vid inventering vid försäljningsårets utgång. Annorlunda blir förhållandet i fråga om inköp särskildt från utlandet af annan spirituosa och vin. Här är att räkna med en mängd olika kvalitéter, hvilkas värde endast i undantagsfall torde kunna bedömas af styrelseledamöter och revisorer i bolag. Öfver dessa inköp förlorar styrelsen och länsstyrelsens ombud i bolag all kontroll, då de i allmänhet ske under hand och avslutas mellan någon i bolag anställd person och ombudet för den utländska säljaren. Detta senare förhållande är synnerligen olämpligt och öppnar vägen för hemliga aftal om enskilda fördelar till betydande skada för bolaget. Att sådana aftal existera är numera en offentlig hemlighet. Att det hufvudsakligen är genom utländska ombuds förespeglningar om fördelar, som kommit bolag att öfvergå till utländska handelsfirmor med en stor del inköp och inslä på ett okontrollbart arbetssätt, kan med visshet antagas. Att sådana inköp eller förskärningar skulle vara till någon fördel för bolag, torde vara högst tvifvelak-

tigt. För det allmänna kan det med säkerhet icke vara det, då inköpen ske okontrollbart och ofta från firmor, hvilkas varor äro af mycket underhålligt beskaffenhet. På grund af de priser, till hvilka s. k. bättre spirituosa försäljes inom landet, kunna i allmänhet från utlandet inköpta varor icke försäljas i det tillstånd, de från utlandet inköpts, utan måste i regeln först undergå behandling. Häraf blir en följd, att hvarje jämförelse mellan de inköpta och till försäljning erhållna kvantiteterna omöjliggöres. Som lätt inses, är nämligen revisorerna fullkomligt ur stånd att utröna de *kvantitativa* och *kvalitativa* förändringar, den inköpta varan genom den ifrågavarande behandlingen undergått, och när så är förhållandet och bolag endast i undantagsfall inneha den nödiga sakkunskapen att handhafva denna behandling, torde anförda förhållanden i bolag icke böra ifrågakomma. Till regeln kan det ju icke ens sättas i fråga, att vederbörande bolagsstyrelser personligen skulle öfvervaka, på hvad sätt varuförändringar verkställas, och möjligen ligger då fullkomligt öppen för en eller annan bolagets enskilde funktionär att på flera sätt missbruka densamma. Efter hvad jag inhämtat, finnes heller ingen anledning för bolag att vända sig till utlandet för inköp af spirituosa eller vin, då dessa varor kunna inköpas lika billigt inom landet.

Möjligheten för enskilda i bolag att skaffa sig oegentlig vinning är så mycket större, som genom anlåtande af aktiebolagsformen lagstiftningens föreskrift, att utskänkningsbolag skall bestå af minst nio ledamöter, lätt göres illusorisk. I Hesselholm t. ex. inträffade sålunda för ett par år sedan, att bolagets föreståndare, som sedermera gjort sig skyldig till oegentligheter, under hand inköpte aktiemajoriteten, själf valde styrelse och på den grund var fullkomligt enrådande i bolaget. På en annan plats i Skåne har, enligt uppgifter i pressen, spritbolaget, som där likaledes är ställt på aktier, gjort en del aftal, som inbrakte ägaren af de af bolaget förhyrda lokalerna en oskäligen hyra. Det har oemotsagdt påståtts, att anledningen härtill varit den, att två af styrelsens ledamöter stodo som borgensmän för lån, som ägaren hade på fastigheten. På en del andra ställen har aktiemajoriteten mot en betalning, vida öfverstigande parikurs, öfvergått i nya händer i afsikt, som ej gärna kunnat vara mer än en, då enligt lag icke mer än 5 procents utdelning å det inbetalda aktiekapitalet står att erhålla. I ett stort antal bolag äro aktierna i själfva verket så placerade, att en eller ett par personer äro i stånd att efter behof ordna med bolagets angelägenheter. Att förvaltningen under sådana förhållanden löper fara att ledas i ensidig, för rena privatintressen icke främmande riktning, ligger

i öppen dag. Mot missförhållanden af dylik art synes det böra vara lagstiftningens uppgift att utan dröjsmål inskrida.

Härvid lär i första rummet böra ifrågakomma ett uttryckligt förbud för bolag att med inköpta varor vidtaga annan åtgärd än deras fördelning på nya kärl. Redan med nu gällande lagstiftning lär det vara tvifvelaktigt, om bolags befattning med inköpta varors förskärning, blandning eller utspädning är laglig. Det heter nämligen i gällande förordnings 15 § mom. 1: »Bolag . . . skall hafva till ändamål *endast* att i sedlighetens intresse ordna och handhafva detaljhandel mnd brännvin«, och i detaljhandelns natur ligger icke att med de i parti inköpta varorna vidtagas de nämnda manipulationerna. Det lär ock bland vederbörande, som ha att besluta om ansvarsfrihet för bolag, varit ifrågasatt att vägra sådan på grund af att de ansett en verklig revision icke kunna ske i bolag, som begagna förskärningar. Då det emellertid gäller missförhållanden, som förefinnas bland ett stort antal bolag och då närmare eftertanke gifver vid handen, att genom desamma stor oredlighet kan främjas, har det önskemålet flerstädes uttalats att söka vinna statsmakternas bifall till en lagändring, som gjorde ett slut på arbetsmetoder från bolagens sida, som lägga hinder i vägen för tillfredsställande revisionskontroll. Till en sådan lagändring framlägges här nedan förslag.

I sammanhang härmed torde en mera detaljerad instruktion för revisorerna med afseende på deras granskningsuppgift böra införas i förordningens § 15 mom. 5.

Slutligen synes förbud böra stadgas för anlitande af aktiebolagsformen vid bildande af bolag för detaljhandel med brännvin. Något behof däraf föreligger icke, då bolag lätt dessförutom kan komma till stånd och möjligheten af missbruk af aktiemajoritetens innehafvare därigenom förebygges.

Med anledning af det sålunda anförda få vi vördsamt hemställa,

det täcktes Riksdagen för sin del besluta följande tillägg och förändringar af § 15 i kungl. förordningen angående försäljning af brännvin af den 9 juni 1905:

1. Bolag
2. Bolag må icke tillverka, uppspäda, blanda eller förskära brännvin eller vin. Inköpta varor skola af bolag försäljas sådana som de vid inköp befunnit sig.
3. Bolag må icke inköpa
 vinsten.

4. Bolag må ej vara aktiebolag. Delägarne skola vara minst nio, af hvilka åtminstone sex böra vara boende å den ort, där bolagets styrelse har sitt säte. A bolagsstämma skola alla delägarne hafva lika rösträtt. Bolags styrelse

5. Bolags räkenskaper kontroll- och justeringsstyrelsen.

6. Granskning ansvarsfrihet. Härvid åligger det särskildt revisorerna att jämföra de af bolag inköpta och försålda litertalen brännvin och vin med det, som vid inventering befinnes inneliggande; att taga under bedömande, om den vinst, som bolaget vid försäljning tillgodogjort sig, varit skälig; samt att förvissa sig om, att vinsten på af bolaget försålda varor kommit bolaget till godo. Af revisionsberättelsen, vid hvilkens affattande i öfrigt de föreskrifter förordnar.

7. Revisorerna samt deras

8. Om ansvarsfrihet.

9. Bolag vare pliktigt

Stockholm den 25 januari 1909.

C. J. Berggren.

O. G. Erikson.